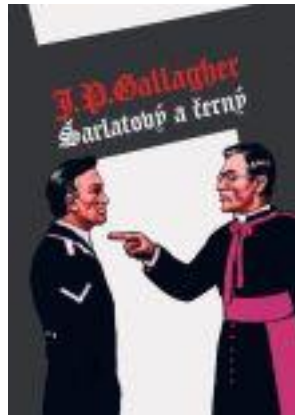

Šarlatový a černý

J. P. Gallagher

2. Boží kurýr

Pokud Posvátná kongregace pro šíření víry potřebovala oživení, nové lidi a nový směr k tomu, aby se vypořádala s problémy doby po první světové válce, bylo totéž stejně důležité pro Posvátnou kongregaci Svatého oficia, hned po papeži nejvyššího arbitra ve věcech víry a morálky a přímou nástupkyni inkvizice, jež v roce 1938 čelila větším výzvám než kdykoli předtím ve své historii. Rozvoj rozhlasu, rozsáhlá produkce knih, novin a časopisů pro stále vzdělanější společnost, „moderní názory“ na sexuální otázky, rozvody a vlastně všechna tato témata se střetávala s učením církve, které Svaté officium (název instituce byl v roce 1966 změněn na Kongregaci pro nauku víry) bránilo. Římská inkvizice byla ustanovena 21. července 1542 jako nejvyšší odvolací soud, tvořený šesti kardinály, pro procesy týkající se víry a jako soud pro předběžné zkoumání všech ostatních případů, na něž si vyžádal posudek sám papež. V době, kdy tu působil O’Flaherty, řídilo Svaté officium mimo jiné i nejvyšší soud Katolické církve – tribunál rozhodující v případech týkajících se manželství a příležitostných trestných činů. Tomu byli podřízeni všichni katolíci kromě kardinálů, jež mohl soudit pouze papež. Konzultoři a další úředníci Oficia s pomocí notářů, tedy mužů, jako byl O’Flaherty, zkoumali zpochybňování víry, argumenty v oblasti morálky a veškeré aspekty učení církve. Právě oni zkoumali pravost domnělých vidění a zázraků, zabývali se kontroverzními knihami a vyřizovali většinu žádostí o prohlášení neplatnosti manželství nebo jiné záležitosti týkající se manželství. Pracovali za nej přísnějšího utajení pod hrozbou automatické exkomunikace za jakékoli porušení tajemství (zvaného tajemství Svatého oficia), ať by bylo jakkoli lehké nebo k němu došlo náhodou či jen nepřímo. Úředníci každé pondělí opouštěli své pracovní stoly v paláci Svatého oficia těsně za zdmi Vatikánu, po levé straně Berniniho kolonády, a mířili na poradu, na níž vybírali záležitosti, které bylo třeba přednést kardinálovi státnímu sekretáři a všem kardinálům žijícím v Římě – ti se scházeli každou středu.

A tam, v nejuzavřenější, nejneústupnější a nejmocnější instituci církve, měl O’Flaherty, poté, co se monsignore Jorio stal kardinálem, strávit téměř čtvrt století jako vrchní notář. Vrchní notář

zpracovává všechna rozhodnutí Svatého officia do jejich konečné podoby a podepisuje je. Muž, který byl římským inkvizitorem, měl strávit heroický rok – měl obelstívat nacistické a fašistické vyšetřovatele, mučitele a žalářičky a vzdorovat jim. O'Flahertyho nadřízeným ve Svatém officiu se stal monsignore Alfredo Ottaviani, desátý z jedenácti dětí římského pekaře, který byl o dva roky mladší než O'Flaherty. Právě on jakožto kardinál Ottaviani oznámil volbu papeže Pavla VI. a korunoval ho. Ottaviani, dlouho považovaný za člověka, který lpí na dodržování pravidel a konvencí, si poněkud překvapivě vypěstoval k temperamentnímu Irovi nesmírný respekt a zůstal až do jeho smrti jeho nejbližším přítelem a zastáncem ve Svatém officiu.

Ačkoli si to jen málo lidí uvědomovalo, právě díky práci ve Svatém officiu se O'Flaherty dostal do takového bodu své kariéry, kdy se při pouhém vyslovení jména tohoto impozantního monsignora, který se brzy stal idolem římské společnosti, pozvedlo nejedno prominentní obočí ve Vatikánu. Bridž hrál špatně, ale to mu nebránilo hrát ho klidně celou noc, a zároveň hrál skvěle golf. Nezajímal se o jídlo, bylo pro něj jen základní životní nutností, nicméně zbožňoval večírky... a kněžny, vévodkyně a hraběnky zbožňovaly zase tohoto netypického duchovního s měkkým irským přízvukem, širokánským úsměvem a obrovským smyslem pro humor. Právě on učil hrát golf Mussoliniho zeti, nešťastného hraběte Ciana, v Římském golfovém klubu – který byl v roce 1926, kdy do něj O'Flaherty vstoupil, známý jako Britský klub – a často také hrával s bývalým španělským králem Alfonsem. To samo o sobě mu umožňovalo jedinečný přístup do řad římské společenské smetánky, což se za několik málo let ukázalo jako neocenitelná výhoda pro něj i pro Spojence. Díky své výšce a váze byl také velmi dobrým boxerem. To všechno, a po nějakou dobu také pozice amatérského šampiona Itálie v golfu, mu ani v nejmenším nezískalo přízeň některých vrcholných představitelů Vatikánu, zčásti i proto, že bylo proti pravidlům římské diecéze, aby kněží hráli golf. Ottavianimu to však nevadilo, protože viděl, že se z O'Flahertyho klube prvotřídní vatikánský diplomat, vskutku jakýsi zvláštní agent.

Ačkoli až do roku 1946 oficiálně zastával pozici pána, byl O'Flaherty často pověřován nekonečnými důvěrnými jednáními s členy mocenské hierarchie Spojených států, když přijížděli do Říma se svými potížemi, což byly téměř vždy problémy spadající do pole působnosti Svatého officia. Takové rozhovory se obvykle odehrávaly v hotelích nebo na večírcích a pro Svaté officium byl jeho velmi neformální „vyslanec“ s neustále se rozrůstajícím okruhem známých na vysokých místech nesmírně cenný.

O'Flaherty sám často přemýšlel o své roli ve Svatém officiu. Ačkoli mu při rozhodnutích, která činil, nikdy nechyběla ráznost ani sebedůvěra, byl to velmi skromný muž a neměl žádné zvláštní mínění o tom, čeho dosáhl. Jednomu britskému důstojníkovi, který se skrýval ve Vatikánu, řekl: „Mám dojem, že se tu musíte dost nudit. Jestli chcete, přijďte si se mnou kdykoli večer popovídat. Můžu se s vámi bavit o většině témat, ale jsem dost nepoučený o spoustě věcí, co znáte vy, svěštější lidé. Vlastně je to docela legrační – my ve Svatém officiu, jak známo, řešíme problémy a spleť lásky a manželství. Ale moje znalosti jsou v tomto směru velmi omezené. Až práce v Oficiu mi dala natvrdo poznat, jak málo toho vím.“

Dvanáctého března 1939 byl kardinál Pacelli, který přijal jméno Pius XII., korunován na papeže. Většinu následujících měsíců pak strávil pokusy odvrátit válku, a když potom vypukla, pokusy zabránit jejímu šíření. Když však Itálie 10. června 1940 vyhlásila válku Francii, ocitl se vládce Vatikánského státu o výměře 44 hektarů najednou v Římě v izolaci. Papež byl odhodlán zachovat neutralitu Vatikánu a učinit z něj útočiště pro co nejvíce lidí. Stavěly se protiletectké kryty a ocelové schránky pro

zachování některých nejcennějších rukopisů a uměleckých pokladů, přísně se dbalo na zatemnění budov a diplomatičtí představitelé vyslaní do Vatikánu ze zemí, které byly ve válce s Osou, byli přesunuti do papežského Domova svaté Marty, těsně za vatikánskými zdmi, za Svaté ofícium a Německou kolej, což, jak se později ukázalo, bylo pro monsignora O'Flahertyho neobyčejně příhodné umístění.

Jednou z prvních organizací, které měl Pius XII. ustavit, byl řetěz agentů rozmístěných po Evropě a sbírajících zprávy o válečných zajatcích, utečencích a o nespočetném množství těch, co byli vystěhováni nebo ztratili domov. Bylo rozhodnuto, že Svaté ofícium, které ve válečných podmínkách vlastně ani nemohlo vykonávat řadu svých běžných funkcí, bude všechny informace shromažďovat a řešit obecné problémy válečných zajatců a utečenců. Rázný O'Flaherty byl vybrán pro velmi speciální úkol. V první polovině roku 1941 se v zajateckých táborech po celé severní Itálii nacházely desítky tisíc spojeneckých válečných zajatců. Papež jmenoval nunciem, neboli kurýrem pro tyto tábory, monsignora Bergoncinioho Ducu a monsignora O'Flahertyho jeho sekretářem a tlumočnickem pro britské zajatce. Na cesty se vydali o Velikonocích roku 1941. Monsignore Duca nasadil rozvážené tempo a navštěvoval nejvýše jeden tábor denně, což však nevyhovovalo energickému O'Flahertymu, který trávil hodiny v rozhovorech s vojáky zajatými v Řecku, na Krétě a během prvních úspěšných operací Osy v Západní poušti, s námořníky a příslušníky letectva zajatými v bitvě o Středozemní moře – s muži, jejichž rodiny velmi často netušily, jestli jsou naživu, nebo zahynuli.

Zatímco nuncius přes noc zůstával hostem velitelů tábora nebo v hotelu, O'Flaherty pokaždé zamířil na nejbližší železniční stanici a uprostřed noci spěchal do Říma, aby mohl Vatikánský rozhlas při nejbližší příležitosti odvysílat jména zajatců, s nimiž se setkal, a jejich zprávy pro rodiny. Potom chvátil zpátky, aby se v dalším táboře připojil k nunciiovi. Byl skutečným Corriere di Dio, Božím kurýrem.

V této práci pokračovali až do Vánoc 1942. To už O'Flaherty osobně shromáždil a dodal do táborů přes deset tisíc knih a věrný způsobům, jimiž se měl vyznačovat i později, bezstarostně ignoroval „běžné kanály“, zahrnující pochopitelně i táborovou cenzuru. Navázal spolupráci s kněžími v kraji kolem táborů a posílal knihy přes ně, mezi nimi i modlitební knihu, kterou sám sestavil a nechal vytisknout. Pomáhal urychlit vydávání balíčků Červeného kříže, přičemž si neúprosně razil cestu italskou byrokracií a liknavostí, a především svými záhadnými metodami organizoval obrovské dodávky zimního oblečení do táborů – artiklu v severoitalských zimách tak zoufale nedostatkového a nutně potřebného.

O'Flaherty byl tak aktivní, tak málo dbal na protokol, pokud stál v cestě dobročinnosti, a tak bezostyšně obcházel předpisy, až italská vláda nakonec rozhodla, že tuto morovou ránu do svých zajateckých táborů přestane pouštět. Do Vatikánu byla zaslána „stížnost“ a O'Flaherty podle instrukcí na své místo u nuncia rezignoval – ale ještě předtím se mu podařilo dosáhnout propuštění dvou obzvlášť zlovolných velitelů táborů v Modeně a Piacenze z jejich pohodlných místech.

Nyní byl O'Flaherty opět na plný úvazek zaměstnaný ve Svatém oficiu a brzy měl tolik práce jako nikdy předtím. V listopadu 1942 totiž Spojenci napadli severní Afriku a Svaté ofícium teď vyřizovalo tisíce žádostí Italů o zprávu o ztracených manželech a synech – další armádě válečných zajatců, kterou bylo třeba vypátrat a pomáhat jí. Jak se válka postupně přibližovala k Římu, zintenzívnili Němci a fašisté ve městě pátrání po mužích a ženách, které považovali za nebezpečné, zejména po prominentních Židech a známých antifašistech z řad italské aristokracie. Tedy právě po lidech, s nimiž

se O'Flaherty setkával na večírcích, a bylo přirozené, že když se ohlíželi po nějakém útočišti, vyhledali tohoto monsignora ve Svatém oficiu.

Zpočátku O'Flaherty posílal ty, kdo se chtěli schovat jenom „pro jistotu“, ke svým spolehlivým přátelům ve městě, někdy také do mužských nebo ženských klášterů. Avšak se zvyšujícím se napětím v Římě a přibývajících raziemi ze strany fašistů musel začít alespoň pro některé z nich hledat jiné úkryty. S odvahou, která od nynějška měla být pro jeho životní dráhu charakteristická, zvolil O'Flaherty své vlastní sídlo, Německou kolej v Římě, a také jedno místo mimo Vatikán, těsně za jeho zdmi. Německá kolej (Collegio teutonicum) byla jiná než Americká, Anglická, Irská nebo další vzdělávací koleje v Římě. Tady se po generace shromažďovali vynikající němečtí vědci a duchovní, aby tu žili a studovali. Kolej měla německého rektora a o domácnost se staraly německé řeholnice. Pokoj tu měli jeden nebo dva vatikánští funkcionáři včetně O'Flahertyho a v létě 1943 zde bydlel například také historik Hubert Jedin, Carl Testa, Židé, Rakušané, Rusové... a jedna atraktivní kněžna.

Značný počet urozených římských rodin po celá léta Mussoliniho vlády vytrvale odmítal jakkoli podporovat fašismus. Patřila mezi ně i mladá kněžna Nini Pallaviciniová, jejíž manžel byl pilotem a zahynul nad Sicílií. Po prvních dvou menších červencových náletech na Řím zintenzívnili fašisté pátrání po takových lidech. Kněžna Nini sešplhala zadním okénkem Palazzo Rospigliosi v blízkosti Kvirinálu, když fašistická milice vtrhla do paláce předním vchodem. Vydala se přímo ke Sv. Petru, jako v této době tolik dalších, a odtud poslala zprávu O'Flahertymu. Od té chvíle se měla stát jednou z monsignorových nejužitečnějších pomocnic, zejména když došlo na opatrování italských identifikačních dokladů, a dokonce i na doprovázení uprchlíků do Vatikánu.

V červenci se vědělo o čtyřiasedmdesáti tisících britských válečných zajatců na území Itálie a vzhledem k dobrému počasí jich stále více utíkalo z táborů nebo seskakovalo z vlaků mířících do Německa a snažilo se dostat do Říma. Tady šli zpravidla nejdříve na britskou ambasádu na Via Ventì Settembre, nyní zčásti obsazenou oddělením zahraničních zájmů švýcarského vyslanectví, které měl na starosti velice užitečný Švýcar jménem Secundo Constantini. Mohli jít také na neutrální švýcarské vyslanectví, nebo dokonce do baziliky sv. Petra a požádat o pradávne privilegium církevního azylu.

Z tisícovky pokojů ve Vatikánu je jich obvykle obsazených asi dvě stě a bydlí v nich papež a vysoce postavení funkcionáři, nyní se tu však skrýval ještě neznámý počet lidí, zejména Židů, jimž se podařilo najít bezpečný úkryt přímo ve Vatikánu. Asi půl tuctu spojeneckých zajatců dokázalo projít přes Švýcarskou gardu, a když už se jednou dostali za vatikánskou hranici, byli tu na dobu války formálně internováni. Velmi záhy se vatikánský sekretariát rozhodl pro striktní opatření a dal Švýcarské gardě následující rozkazy. Každého, kdo přijde žádat o internaci, měla odmítnout, a pokud to bude nutné, fyzicky vykázat z bran po stranách baziliky.

Švýcarská garda, která měla sehrát významnou roli v O'Flahertyho aktivitách, je velmi zajímavý útvar. Členem se může stát svobodný rodilý Švýcar katolického vyznání a manželského původu, který v době nástupu nesmí překročit pětadvacet let a musí měřit alespoň sto sedmdesát čtyři centimetrů. Každý z nich má hodnost seržanta. Po osmnácti letech smí gardista odejít do důchodu a pobírat polovinu výše platu. Plné výše platu penze dosáhne, pokud do ní odejde až po třiceti letech. Právě gardisté střeží všechny vchody a východy Vatikánu a stojí na stráž u dveří papežských pokojů. Jsou vojenskou stráží Vatikánskému státu, obvykle chodí v modro-červeno-žlutém oděvu, po dobu války však nosili válečnou uniformu. Palatinská a Šlechtická garda vykonávaly povinnosti vůči státu, než byly v roce

1970 rozpuštěny, a policejní služby zajišťuje vatikánské četnictvo, čistě italský sbor, jehož příslušníci musejí měřit alespoň sto sedmdesát šest centimetrů.

Dá se říci, že monsignorova hvězdná kariéra začala v okamžiku, kdy Švýcarská garda vykázala od bran skupinu prvních čtrnácti britských válečných zajatců. Jak tak opuštěně postávali na rozlehlém Svatopetrském náměstí, nebezpečně nápadní ve směsici svršků, které si opatřili kdovíjak, nevypadali prostě jako turisté nebo zbožní katolíci, kteří sem přijeli proto, aby viděli papeže.

Přistoupil k nim jeden z irských kněží, který žil v klášteře sv. Moniky naproti Svatému oficiu za Berniniho kolonádou, brzy odhalil příčinu jejich nesnází a na hodinu nebo dvě, během nichž měl O'Flaherty nějaké jednání, je vzal do kláštera. O'Flaherty je podle svého přesvědčení, že pod svícnem bývá největší tma, schoval v italských policejních kasárnách a svěřil je jednomu spřátelenému karabiníkovi. Tam zůstali v bezpečí až do 14. září, do německé okupace Říma, kdy Italové utekli a všichni tito uprchlíci až na jednoho byli znovu zajati.

Kapitulace Italů 3. září, oznámená o pět dní později, a vojenské příměří počínající 11. zářím spustily masivní příliv válečných zajatců do města. Proudili z táborů hlídaných Italy, kteří je už neměli chuť zadržovat. Ti, kdo uprchli už dříve a skrývali se v horách u rolníků nebo partyzánů, teď opouštěli své skrýše a mířili do Říma. Poměrně hodně jich znalo O'Flahertyho osobně z dob jeho návštěv v táborech a mířili přímo za ním. Další za ním poslal švýcarský správce Constantini a někteří na něj dostali kontakt dokonce od Švýcarské gardy.

Zpočátku je O'Flaherty mohl posílat ke svým přátelům a k přátelům svých přátel, ale ti v žádném případě nebyli bohatí a jídlo bylo drahé a vydávalo se na příděl.

Bylo třeba sehnat jídlo a peníze, najít bezpečné ubytování a vůbec vytvořit kompletní organizační strukturu – a to ve chvíli, kdy se Němci valili do Říma, aby tu nastolili přísný vojenský režim a vládu gestapa.